

POSTANOWIENIE

Dnia 14 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania R. K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału we Wrocławiu
o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 14
maja 2024 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego we
Wrocławiu
z dnia 13 września 2023 r., sygn. akt III AUa 2213/21,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 13 września 2023 r. oddalił apelację ubezpieczonej R. K. (skarżąca) od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 8 października 2021 r., w którym oddalono odwołanie.

Decyzją z dnia 26 czerwca 2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1 oraz art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 497 ze zm.; dalej jako: „ustawa systemowa”) stwierdził, że skarżąca jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od 14

listopada 2013 r. oraz dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu od 1 grudnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny potwierdził trafność ustaleń faktycznych, przyjmując je za własne. Stwierdzono, że mimo formalnego sformułowania zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., apelacja nie podważa w istocie ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy.

Sąd odwoławczy wskazał, że działania skarżącej podejmowane w związku z zarejestrowaną działalnością gospodarczą polegały wyłącznie na sprzedaży gadżetów motoryzacyjnych, takich jak breloczki lub ramki do tablic rejestracyjnych, a następnie części samochodowych. Z przesłuchania skarżącej wynikało, że działania te były prowadzone we współpracy z jej kontrahentem, od którego miała ona „przejąć” sprzedaż części motoryzacyjnych, jednak skarżąca nie przedstawiła w tym zakresie żadnej umowy lub innego dokumentu. Nie wykazała również, że przejęcie sprzedaży części samochodowych wiązało się ze zgromadzeniem przez nią „odpowiednich środków finansowych”. W całym spornym okresie przychody skarżącej z działalności były minimalne - w „najlepszym” roku kalendarzowym wynosiły ponad 6.000 zł (to jest średnio ok. 500 zł miesięcznie), natomiast w żadnym roku skarżąca nie uzyskała dochodu z działalności, wykazując zawsze straty.

Sąd Apelacyjny zgodził się z konkluzją Sądu pierwszej instancji, że działalność skarżącej nie miała w istocie charakteru zarobkowego, potwierdzając przy tym trafność swojego zapatrywania powoływaniem się na orzecznictwo Sądu Najwyższego. Stwierdzono, że cechą działalności gospodarczej jest prowadzenie jej dla zysku, który powinien wystarczyć na koszty działalności, utrzymanie przedsiębiorcy i dalszy rozwój. Ubezpieczenie społeczne nie jest celem głównym działalności gospodarczej. Celem tym jest zarobek, czyli dochód pokrywający w pełni koszty działalności, w tym ubezpieczenia społecznego, a ponadto wystarczający na utrzymanie oraz rozwój przedsiębiorcy. Występuje nierównowaga, gdy przy niskim przychodzie zgłoszenie wysokiej podstawy składek ma na celu uzyskiwanie wielokrotnie wyższych świadczeń z ubezpieczenia społecznego (zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego) kosztem innych ubezpieczonych i wbrew zasadzie solidaryzmu. Taka właśnie sytuacja wystąpiła zdaniem Sądu w

rozpoznawanej sprawie. Skarżąca osiągała w długim okresie minimalne przychody i wykazywała stale stratę w działalności gospodarczej oraz nie zrobiła nic, aby zmienić ten stan rzeczy. Natomiast w początkowej fazie działalności gospodarczej (maj 2014 r.) zadeklarowała najwyższą podstawę wymiaru składek (9.365 zł), a następnie przez okres kilkuletni, w związku z realizacją ryzyka macierzyńskiego i chorobowego wypłacono jej z tytułu ubezpieczenia chorobowego zasiłki w łącznej wysokości 295.378,35 zł. Okoliczności te zdaniem Sądu przekonywały, że osią, wokół której koncentrowała się „działalność gospodarcza” skarżącej, było zapewnienie stałych i wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego, a nie realne prowadzenie działalności gospodarczej, odznaczające się dążeniem do wypracowania zysku z tej działalności. Niczego w tym zakresie nie zmienia okoliczność, że w pewnych okresach skarżąca, a także jej pierwsze dziecko, przechodziły choroby, należy bowiem pamiętać, że zarysowane wyżej cechy działalności skarżącej stanowią stałą tendencję występującą w długim, ponad 6-letnim czasie, w którym była zarejestrowana jako osoba prowadząca indywidualną działalność gospodarczą. W ocenie Sądu Apelacyjnego irrelevantna z punktu widzenia przedmiotu niniejszego postępowania jest ocena, czy organ rentowy może kwestionować podstawę wymiaru składek zadeklarowaną przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność. Kognicja sądu kontrolującego zaskarżoną decyzję organu rentowego jest bowiem wyznaczona przez treść i zakres tej decyzji, która nie modyfikuje podstawy wymiaru składek zadeklarowanej przez skarżącą, lecz stwierdza, że skarżąca w spornym okresie nie podlegała ubezpieczeniom społecznym ze względu na brak tytułu określonego w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej, co usuwa na plan dalszy kwestię podstawy wymiaru składek (art. 18 ust. 8 ustawy systemowej), która byłaby istotna dopiero wówczas, gdyby tytuł ubezpieczenia był niesporny. Z tego samego względu bezzasadny był złożony na rozprawie apelacyjnej wniosek o zawieszenie postępowania do czasu rozpoznania przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego w sprawie III UZP 3/23.

Odwołująca się zaskarżyła wyrok w całości wnosząc o jego uchylenie i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W skardze sformułowano 21 zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego, dotyczących przepisów

Konstytucji RP, Kodeksu cywilnego, ustawy systemowej, ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 236 ze zm.), ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 2168 ze zm.; uchylona z dniem 30 kwietnia 2018 r.) oraz ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 2780 ze zm.).

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, że występują w niej dwa istotne zagadnienia prawne, a także istnieje niezależnie potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów oraz piśmiennictwie.

Pierwsze zagadnienie prawne dotyczyło kompetencji organu do badania spełnienia przesłanek działalności gospodarczej, odnośnie całego okresu jej prowadzenia. Drugie z zagadnień dotyczyło uprawnienia organu do oceny na podstawie kryterium dochodowości przymiotu zarobkowości działalności gospodarczej, po wielu latach rozpoczęcia działalności gospodarczej, dokonując oceny wkładu do systemu ubezpieczeń społecznych i dokonując porównania jego względem kolejnych uprawnień do świadczeń. Potrzeba wykładni była natomiast argumentowana przedstawieniem ugruntowanego stanowiska Sądu Najwyższego w zakresie konstytutywnych cech dla działalności gospodarczej i kryteriów ich oceny. Zdaniem skarżącej wątpliwości odnoszą się do kwestii temporalnych kryteriów działalności gospodarczej (połączonych z kryterium dochodowym). Przywołano również orzecznictwo dotyczące możliwości kwestionowania podstawy wymiaru składki prowadzącego działalność gospodarczą.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub

wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest problem nowy, który nie został do tej pory bezpośrednio rozwiązany w orzecznictwie Sądu Najwyższego i dla rozwikłania którego dotychczasowe orzecznictwo jest niewystarczające. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Chodzi więc o przedstawienie wyraźnych wątpliwości co do określonego przepisu (normy) lub zespołu przepisów (norm), albo szerzej i bardziej ogólnie - wątpliwości co do pewnego uregulowania prawnego (instytucji prawnej). Sformułowane zagadnienie winno odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2015 r., I PK 19/15, LEX nr 2021941). Skarżący ma obowiązek nie tylko sformułować samo zagadnienie, ale także - w uzasadnieniu wniosku - przedstawić odpowiednią jurydyczną argumentację wskazującą na dopuszczalność i celowość rozwiązania problemu prawnego w sposób preferowany przez skarżącego, a odmienny od sposobu rozstrzygnięcia tego problemu przy wykorzystaniu zapatrywań wyrażonych przez Sąd drugiej instancji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2018 r., I UK 252/17, LEX nr 2533238).

Zauważyć należy, że wskazany przez skarżącego problem prawny doczekał się rozstrzygnięcia w orzecznictwie. Szczegółowo zostało to wyjaśnione między innymi w postanowieniu Sądu Najwyższego z 9 czerwca 2022 r., III USK 482/21 (LEX nr 3451292). Sąd Najwyższy rozpoznając wniosek przedłożony w niniejszej sprawie potwierdza, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem organ rentowy posiada kompetencje do weryfikowania działalności gospodarczej z punktu widzenia rzeczywistego jej prowadzenia, a także kryteriów, które zostały określone w art. 4 Prawa przedsiębiorców, a zatem do sprawdzenia czy działalność gospodarcza jest prowadzona w sposób zorganizowany i ciągły, ma zarobkowy charakter oraz jest prowadzona we własnym imieniu. Kompetencja organu

rentowego w tym zakresie wynika z ustawowego określenia zakresu działalności tej instytucji, do którego należy realizowanie przepisów o ubezpieczeniach społecznych między innymi w sferze stwierdzenia i ustalenia obowiązku ubezpieczeń społecznych. W konsekwencji, organ rentowy może wydać decyzję o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym, jeżeli po analizie zgłoszenia stwierdzi brak podstaw do objęcia osoby zgłoszonej ubezpieczeniem społecznym z uwagi na przykład na brak rzeczywistego prowadzenia działalności gospodarczej. Stwierdzenie nierzeczywistego prowadzenia działalności gospodarczej może być związane z pierwotną lub wtórną jej fikcyjnością. W przypadku fikcyjności wtórnej, występującej gdy po legalizacji działalności gospodarczej zostaną podjęte jakiegokolwiek działania, weryfikacja działalności gospodarczej odbywa się przez badanie, czy zostały spełnione przesłanki, określone w art. 4 Prawa przedsiębiorców (działalność zarobkowa wykonywana we własnym imieniu, w sposób zorganizowany i ciągły). Z realnym prowadzeniem działalności gospodarczej mamy do czynienia tylko wówczas, gdy łącznie zostaną spełnione wszystkie powyższe przesłanki. W wyroku Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2021 r., II USKP 43/21 (LEX nr 3232186) podkreślono, że w orzecznictwie jednolicie przyjmuje się, że podstawą do powstania obowiązku ubezpieczenia społecznego z mocy art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej jest faktyczne wykonywanie działalności pozarolniczej (art. 13 pkt 4 tej ustawy), w tym działalności gospodarczej, czyli rzeczywiste podjęcie i prowadzenie działalności zarobkowej, wykonywanej w sposób zorganizowany i ciągły (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 25 listopada 2005 r., OSNP 2006 nr 19-20, poz. 309; z 14 września 2007 r., III UK 35/07, LEX nr 483284; z 18 lutego 2009 r., II UK 207/08, LEX nr 736738; z 19 lutego 2009 r., II UK 215/08, LEX nr 736739; z 19 lutego 2010 r., LEX nr 590235; z 22 lutego 2010 r., I UK 240/09, LEX nr 585723; z 18 listopada 2011 r., I UK 156/11, LEX nr 1102533; z 25 stycznia 2017 r., II UK 621/15, LEX nr 2248732). Stopień natężenia jego aktywności może być różny (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 września 2016 r., I UK 455/15, LEX nr 2122404). O działalności gospodarczej można bowiem mówić wtedy, gdy są spełnione kumulatywnie wszystkie przesłanki wymienione w art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, to jest zarobkowy charakter prowadzonej działalności, jej zorganizowany charakter, ciągłość jej wykonywania

(zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2017 r., II UK 98/16, LEX nr 2307127 czy z 13 września 2016 r., I UK 455/15 i powołane tam orzeczenia). Przesłanka zarobkowego charakteru działalności zostaje spełniona wtedy, gdy jej prowadzenie przynosi rzeczywisty zysk, a także wówczas, gdy mimo jego nieosiągnięcia, przedsiębiorca nastawiony był na uzyskanie dochodu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 13 września 2016 r., I UK 455/15; z 6 kwietnia 2017 r., II UK 98/16; z 15 marca 2018 r., III UK 47/17, LEX nr 2497578). Co do zarobkowego charakteru działalności, w wyroku z 13 września 2016 r., I UK 455/15, a także w wyroku z 15 marca 2018 r., III UK 47/17, podkreślono, że wprowadzenie generowanie strat przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą (zamiast spodziewanych zysków), z uwagi na koszty działalności przewyższające dochód, nie przekreśla jej zarobkowego charakteru, niemniej, jeśli okoliczności faktyczne wskazują na to, że założenia wynik finansowy prowadzonej działalności jest nieistotny, to można wnioskować o intencji (element subiektywny) nie tyle podjęcia i wykonywania zarobkowej działalności gospodarczej, lecz włączenia do systemu ubezpieczeń społecznych w celu uzyskania świadczeń. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku z 6 kwietnia 2017 r., II UK 98/16, w tej materii istotny jest bowiem wyznaczony przez przedsiębiorcę cel, który w każdym przypadku, przez realizację zamierzonych przedsięwzięć, musi zakładać wynik finansowy. Przedstawione zapatrywanie potwierdzono między innymi w postanowieniu Sądu Najwyższego z 18 kwietnia 2023 r., I USK 108/22 (LEX nr 3571722). Nie sposób stwierdzić, by w zagadnieniach sformułowanych w skardze kasacyjnej rozpoznawanej w niniejszym postępowaniu zawarto wątki, które nie zostały już szeroko rozważone w dotychczasowym orzecznictwie. Wobec tego ta przesłanka przyjęcia skargi do rozpoznania (zagadnienie prawne) nie wystąpiła.

Natomiast przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania na czym polegają wątpliwości związane z ich rozumieniem oraz przedstawienia argumentacji świadczącej, że wątpliwości te mają rzeczywisty i poważny charakter, nie należą do zwykłych wątpliwości, które wiążą się z

procesem stosowania prawa. Należy podkreślić, że o rzeczywistych rozbieżnościach w judykaturze można mówić tylko wówczas, gdy brak zgodności rozstrzygnięć dotyczy takich samych lub bardzo zbliżonych stanów faktycznych, co skarżąca powinna wykazać. Powołanie się na rozbieżności w orzecznictwie wymaga przytoczenia i poddania analizie rozbieżnych orzeczeń sądów w celu wykazania, że rozbieżności te mają swoje źródło w różnej wykładni przepisu, bądź też przedstawienia argumentów wskazujących, że wykładnia przeprowadzona przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa Sądu Najwyższego. Przedmiotem podstawy przedsądu, o której mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. jest sam przepis prawa, a nie ocena jego zastosowania w konkretnej sprawie. Argumentując zasadność przyjęcia skargi do rozpoznania, skarżąca przytoczyła bogate orzecznictwo dotyczące cech działalności gospodarczej, jednak stanowisko to jest ugruntowane. Rozbieżność miały wywoływać kwestie temporalne związane z kryterium dochodowym, jednak skarżąca nie wykazała, by ten problem w istocie wywoływał rozbieżność w orzecznictwie. Przytoczone w skardze różne stanowiska co do możliwości kwestionowania wysokości zadeklarowanej podstawy wymiaru składek nie wiążą się bezpośrednio z niniejszą sprawą, w której rozstrzygana jest kwestia związana z podleganiem ubezpieczeniom społecznym. Wobec tego warto przypomnieć, że zarobkowy charakter działalności oznacza, że musi być nastawiona na zysk, który powinien co najmniej pokryć koszty założenia i prowadzenia przedsięwzięcia. Jeśli z góry wiadome jest, że działalność będzie nierentowna, zachowanie takie może być ocenione jako dążenie do osiągnięcia nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem pozostałych ubezpieczonych partycypujących w tworzeniu funduszu chorobowego, z którego świadczenia byłyby wnioskodawczyni wypłacane, wobec czego nie może być uznane za niepodlegające żadnej kontroli. Nie da się bowiem pogodzić tego z zasadami równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, sprawiedliwości społecznej, słuszności i uczciwości wobec innych uczestników systemu ubezpieczeń społecznych, którzy partycypowaliby w obciążeniach funduszu chorobowego spowodowanych takim pozornym tytułem podlegania ubezpieczeniom społecznym, pokrywając w zasadzie w całości wydatki związane z zasiłkami wypłacanymi wnioskodawczyni, jako że wkład samej

wnioskodawczyni wyrażający się składkami na ubezpieczenie chorobowe opłaconymi z tego tytułu byłby marginalny w stosunku do wysokości tych świadczeń (wyrok Sądu Najwyższego z 15 marca 2018 r., III UK 47/17). Działalność, której cel został zdefiniowany jako uzyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tytułu macierzyństwa, nie jest działalnością gospodarczą w rozumieniu ustawowym. Jeśli ktoś prowadzi działalność gospodarczą tylko po to, by uzyskać świadczenia z ubezpieczenia społecznego, w istocie stwarza pozory tej działalności, gdy nie zmierza do osiągnięcia zarobku z działalności (prowadzi działalność "niezarobkową"). Oznacza to, że druga spośród wskazanych w skardze przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania również okazała się nietrafna.

Ze względu na wszystkie powyższe argumenty, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[SOP]

[ms]